

Kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten
suhde ensikieleensä

Erja Kyckling
Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomen kieli
Kandidaatintutkielma
15.5.2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

<i>Tiedekunta – Faculty</i> Humanistinen tiedekunta	<i>Laitos – Department</i> Kielten laitos
<i>Tekijä – Author</i> Erja Kyckling	
<i>Työn nimi – Title</i> Kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten suhde ensikieleensä	
<i>Oppiaine – Subject</i> Suomen kieli	<i>Työn laji – Level</i> Kandidaatintutkielma
<i>Aika – Month and year</i> 15.5.2013	<i>Sivumäärä – Number of pages</i> 19
<i>Tiivistelmä – Abstract</i> Tässä tutkimuksessa analysoidaan kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten suhdetta ensikieleensä Suomessa. Tarkoituksena on selvittää, kuinka paljon adoptoituilla on muistijalkia ensikielestään ja minkälainen heidän kiinnostuksensa ensikieltä kohtaan on tällä hetkellä. Työssä analysoidaan myös kansainvälisesti adoptoitujen kielellistä identiteettiä ja sitä, millainen asema ensikielellä ja suomen kielellä siinä on. Informanteja oli kolme: kaksi naista ja yksi mies. Heidät on adoptoitu Etiopiasta ja Intiasta 1–3-vuotiaina, tutkimushetkellä he olivat 18–23-vuotiaita. Informantit tavoitettiin ns. lumipallomenetelmällä, ja aineisto kerättiin haastattelemalla. Haastattelut olivat puolistrukturoituja yksilöhaastatteluja eli teemahaastatteluja. Aineiston analysoinnissa menetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Informantit ovat tulleet hyvin erilaisissa kielenkehityksen vaiheissa Suomeen. He eivät tienneet ensikieliään varmasti nimeltä, ja muistijalkia ensikielestä oli vain muutamia. Kiinnostusta ensikieleen ei ollut, koska siitä ei muistettu mitään tai menneisyyden selvittämiseen ei koettu tarvetta. Vain yksi informantti oli selvittänyt ensikielensä alkuperää. Adoptoidut eivät siis identifioituneet ensikieleensä. Adoptiotausta koettiin rikkautena, vaikka kaikki informantit identifioituivat vahvasti suomalaisiksi. Suomi, adoptoitujen äidinkieli koettiin tärkeäksi. Jatkossa tutkimusta voisi tehdä tarkemmin ensikielen merkityksestä ja muistijalkien vaikutuksista adoptoidun elämään. Asiaa voisi tarkastella myös adoptiovanhempien näkökulmasta. Myös adoptoitujen kielellisen identiteetin tutkimusta tarvitaan lisää.	
<i>Asiasanat – Keywords</i> Kansainvälinen adoptio, äidinkieli, kielenvaihto, kielellinen identiteetti, kielen omaksuminen	
<i>Säilytyspaikka – Depository</i> Kielten laitos, suomen kielen oppiaine (Fennicum)	
<i>Muita tietoja – Additional information</i>	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	2
2.1 Kansainvälinen adoptio	2
2.2 Ensikieli ja äidinkieli	2
2.3 Adoptiolapsen kielenvaihto ja kielenkehitys	3
2.4 Kielellinen identiteetti	5
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	7
4 TULOKSET	9
4.1 Suhde ensikieleen	9
4.2 Muistijäljet ja niiden vaikutus	11
4.3 Adoptoidun kielellinen identiteetti	12
4.3.1 Adoptoitu alkuperäkulttuurinsa edustajana	12
4.3.2 Adoptoitu suomalaisena	14
4.3.3 Adoptoitu ulkopuolisten silmin	15
5 PÄÄTÄNTÖ	17
LÄHTEET	19

1 JOHDANTO

Tutkin kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten suhdetta ensikieleensä. Tarkastelen, kuinka paljon kansainvälisesti adoptoiduilla on muistijälkiä ensikielestään ja minkälainen kielellinen identiteetti heillä on. Kansainvälisesti adoptoitujen suhdetta ensikieleensä ei ole analysoitu aiemmin Suomessa. Aihe on kuitenkin mielenkiintoinen, sillä kansainvälinen adoptio vaikuttaa vahvasti lapsen kielenkehitykseen. Adoptoitujen tilanne on erityinen, sillä lähes kaikilla heillä ensikielen kehitys katkeaa ja lapsi omaksuu uuden äidinkielen (esim. De Geer 1992: 16–17). Tutkimus haastaa perinteisiä määritelmiä ensikielestä ja äidinkielestä sekä antaa uutta tietoa kielellisestä identiteetistä niin adoptoiduille ja heidän vanhemmilleen kuin kaikille adoptiosta kiinnostuneillekin. Kansainvälisesti adoptoitujen kielellistä identiteettiä koskevaa tutkimusta tarvitaan, jotta heidän tilannettaan pystytään paremmin ymmärtämään ja ennakoimaan.

Adoptiolasten kieltä on tarkasteltu kuitenkin muista näkökulmista: Suomessa esimerkiksi Lunkka (2000) on tutkinut adoptoitujen kielenvaihtoa ja käsitteiden hallintaa ja Mäki-Jaskari (2008) 7–10-vuotiaiden adoptiolasten kielenkehitystä. Kieli on osa identiteettiä ja näkyy siksi myös esimerkiksi Koskisen (2008) ja Ruohion (2009) adoptoitujen identiteettiä koskevissa tutkimuksissa. Kansainvälisesti adoptiolasten kielen omaksumista ja kehitystä on tutkittu enemmän: esimerkiksi Glennen ja Masters (2002) ovat tarkastelleet 130 Itä-Euroopasta Yhdysvaltoihin adoptoidun lapsen kielenkehitystä. Scott (2009) on tehnyt yhteenvedon erilaisista kansainvälisistä tutkimuksista koskien kouluikäisten adoptiolasten kielellisiä vaikeuksia.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Minkälainen suhde lapsena kansainvälisesti adoptoiduilla nuorilla aikuisilla on ensikieleensä?
2. Mitä kansainvälisesti adoptoidut muistavat ensikielestään ja mihin he kokevat muistijälkien vaikuttavan?
3. Millainen asema ensikielellä ja suomen kielellä on kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten kielellisessä identiteetissä?

Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat kansainvälinen adoptio, äidinkieli, kielenvaihto, kielellinen identiteetti ja kielen omaksuminen.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Kansainvälinen adoptio

Adoptio tarkoittaa lapseksiottamista, jossa oikeudellisesti luodaan perhesuhde adoptiovanhemman tai -vanhempien ja adoptiolapsen välille. Kansainvälisessä adoptiossa lapsi tulee muualta kuin vanhempien kotimaasta. Suomessa adoptioita järjestävät Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta, Interpedia ry sekä Pelastakaa Lapset ry. (Parviainen 2003: 7–10.)

Ensimmäiset kansainvälisesti adoptoidut lapset saapuivat Suomeen 1970-luvulla. Vuonna 1985 Suomessa säädettiin laki kansainvälisestä lapseksiottamisesta, minkä jälkeen adoptioiden määrä alkoi kasvaa. Kansainväliset adoptiot ovat Suomessa paljon yleisempiä kuin kotimaiset adoptiot. (Parviainen 2003: 10, 30.) Suomeen saapuu eniten lapsia Etelä-Afrikasta, Kiinasta, Venäjältä, Thaimaasta ja Etiopiasta (Tilastokeskus 2012). Vuosittain lapsia adoptoidaan kansainvälisesti Suomeen noin 150–300, ja useimmiten lapset ovat adoptiohetkellä 0–5-vuotiaita (Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan toimintakertomus 2009).

2.2 Ensikieli ja äidinkieli

Tutkimukseni keskeinen käsitepari on äidinkieli – ensikieli. Näitä käsitteitä on vaikeaa avata yksiselitteisesti, ja usein niitä voidaan käyttää toistensa synonyymeina. Skutnabb-Kankaan (1988: 35) mukaan termille äidinkieli on monia määritelmiä tieteenalasta riippuen: sosiologiassa äidinkielellä tarkoitetaan kieltä, jonka lapsi omaksuu ensimmäisenä, kun taas kielisosiologiassa äidinkieli on eniten käytetty kieli. Sen sijaan sosiaalipsykologiassa se on kieli, johon puhuja itse tai ulkopuoliset identifioivat puhujan, ja kielitieteessä äidinkieli on parhaiten hallittu kieli. Kuitenkin Skutnabb-Kankaan (2000 Latomaan 2007: 38 mukaan) mielestä äidinkielen määrittely käytön tai hallinnan perusteella on alkeellista, sillä silloin ei huomioida yksilön kielellisiä ihmisoikeuksia. Korkeinta tietoisuuden astetta edustaa seuraava määritelmä: äidinkieli on se kieli, jonka lapsi oppii ensin ja johon hän samastaa itsensä (Skutnabb-Kangas 1988: 38).

Skutnabb-Kankaan äidinkielen määritelmä on kuitenkin ongelmallinen tämän tutkimuksen kannalta. Käsitteiden ensikieli ja äidinkieli erottaminen on tärkeää, sillä niillä on erilainen merkitys kansainvälisesti adoptoitujen kielellisessä identiteetissä. Käytän termiä ensikieli sosiologian määrittelyn mukaisesti: ensikielellä tarkoitetaan sitä kieltä, jonka lapsi omaksuu ensimmäisenä (Skutnabb-Kangas 1988: 35). Äidinkieltä käytän tutkimuksessani siinä merki-

tyksessä, että se on adoptoidulle parhaiten hallittu kieli, jolla hän pystyy parhaiten ilmaisemaan itseään ja syvimpiä tunteitaan (Koskinen 2008: 46).

2.3 Adoptiolapsen kielenvaihto ja kielenkehitys

Kansainvälisesti adoptoitujen lasten kielenvaihto on erityinen prosessi, sillä uuden kotimaan kielen omaksuminen voidaan ajatella joko uuden äidinkielen tai toisen kielen omaksumisena. De Geerin (1992) mukaan ei ole kuitenkaan mielekästä ajatella uutta äidinkieltä toisena kieleenä, sillä lapsen kosketus ensikieleensä katkeaa usein täysin, eikä adoptoidulla ole mahdollisuutta puhua enää ensikieltään. Kansainvälisesti adoptoidusta ei siis voi puhua kaksikielisenä, ellei häntä nimenomaan ole adoptoitu kaksikieliseen perheeseen. Sen sijaan kansainvälisessä adoptiossa lapsi unohtaa synnyinmaansa ensikielen ja ikään kuin korvaa sen uudella kielellä, jota hänen oletetaan oppivan puhumaan äidinkielen puhujan tavoin. (De Geer 1992: 16–17.)

Adoptoidun kielenvaihto ja kielenkehitys ovat yksilöllisiä tapahtumia. Kielenvaihto voi olla nopea prosessi, mutta kaikkien kielen osa-alueiden oppimiseen menee aikaa. Kielenkehitys saattaa viivästyä erilaisista psykologisista, biologisista tai ympäristöön liittyvistä tekijöistä johtuen. Adoptiolasten ensikielen taidot vaihtelevatkin suuresti riippumatta lapsen iästä. (Kai-vojoja-Jukkola 2007: 149–150.) De Geer (1992) on tutkinut viiden Kolumbiasta Ruotsiin adoptoidun pojan kielenkehitystä havainnoimalla heitä kaksi vuotta adoption jälkeen. Lasten kommunikointitavat saattavat poiketa toisistaan valtavasti heti adoption jälkeen. Kun jollakin lapsilla on ns. hiljainen kausi, toiset saattavat puhua ensikieltään tai äännellä merkityksettömästi. Adoptoitu saattaa myös käyttää yksisanaisia ilmauksia. Taustalla on luultavasti lapsen ymmärrys siitä, että ensikielellä ei enää ole käyttöä. De Geer toteaa, että kaksi vuotta adoption jälkeen adoptoiduilla ja ruotsalaisilla verrokkilapsilla ei ole enää merkittäviä eroja kommunikoinnissaan. (De Geer 1992: 127–128, 155–156.)

Samansuuntaiseen tulokseen ovat tulleet Glennen ja Masters (2002): ennen 12 kuukauden ikää adoptoidut lapset saavuttavat ikäistensä verrokkilasten kielellisen tason noin kaksi vuotta adoption jälkeen. Glennen ja Masters ovat tutkimuksessaan tarkastelleet 130 Itä-Euroopasta Yhdysvaltoihin adoptoidun lapsen kielenkehitystä. Kielenkehitystä seurattiin adoptiohetkestä 36–40 kuukauden ikään asti keskittyen erityisesti kielenkehityksen yleisiin linjoihin, produktiiviseen sanastoon ja lasten taustatekijöiden vaikutuksiin kielenkehitykseen. Adoptiolapsen taustan riskitekijöillä, esimerkiksi virikkeettömällä kasvuympäristöllä tai sairauksilla, ei ole merkittävää yhteyttä hänen uuden kielen omaksumiseensa tai kielenkehitykseensä. Sen sijaan adoptioikä on tärkeä tekijä kielenkehityksessä: mitä nuorempana lapsi on

adoptoitu, sitä nopeammin hän saavuttaa ikäistensä verrokkilasten kielenkehityksen tason. (Glennen ja Masters 2002: 417–420, 425.)

Adoptiolasten kielen omaksumista ja kielenkehitystä on tutkittu monesta näkökulmasta myös Suomessa. Mäki-Jaskari (2008) on tarkastellut 7–10-vuotiaiden kansainvälisesti adoptoitujen kielenkehitystä keskittyen erityisesti kuvaannollisen kielen hallintaan. Adoptiolasten kielenkehityksessä ei ole eroja verrattuna samanikäisten suomalaislasten kielenkehitykseen, vaikka adoptoitujen kielenkehitys poikkeaaakin normaalista ja vaikka osa lapsista on tullut Suomeen ensikieltään osanneena. Sanasujuvuustehtävissä adoptiolapset pärjäävät jopa paremmin kuin verrokkilapset. Mäki-Jaskari pohtii, voisiko kielenvaihdolla olla vaikutusta sanasujuvuuteen ja vaikuttaako ensikieli taustalla kielellisenä rikkautena, vaikka adoptiolapsi ei enää osaisikaan sitä. (Mäki-Jaskari 2008: 47, 49, 53.)

Monet suomalaiset adoptoitujen kielenkehitykseen keskittyneet tutkimukset ovat tarkastelleet joitakin tiettyjä kielen osa-alueita ja sitä, miten ja kuinka nopeasti adoptoidut oppivat tutkitut asiat. Esimerkiksi Paso (1993) on analysoinut kahden 2–3-vuotiaan kansainvälisesti adoptoidun suomen kielen taivutussuffiksien omaksumista. Lapset omaksuvat taivutussuffikseja melko samassa järjestyksessä kuin suomalaislapset. (Paso 1993: 1, 4, 125.) Lunkka (2000) on tarkastellut kuuden Kolumbiasta Suomeen adoptoidun lapsen kielenvaihtoa ja käsitteiden hallintaa. Yksittäiset kielenkehityksen riskitekijät eivät vaikuta adoptoitujen tehtävistä suoriutumiseen. Toisaalta ne lapset, jotka ovat olleet adoptiohetkellä kielenkehityksestä jäljessä tai joiden uuden kielen omaksuminen on hidasta, ovat kielellisiltä taidoiltaan ikäisistään jäljessä vielä viisi vuotta adoption jälkeen. Kielen pintasujuvuudesta huolimatta adoptiolapsilla on aukkoja käsitteiden hallinnassa. (Lunkka 2000: 29–30, 62, 70.)

Adoptoitujen lasten kielellisiä vaikeuksia on tutkittu sekä Suomessa että kansainvälisesti. Esimerkiksi Jalonen (2011) on tarkastellut ulkomailta Suomeen adoptoitujen lasten kielellisiä taitoja lasten ollessa tutkimushetkellä 5–15-vuotiaita. Adoptoiduilla lapsilla on todettu enemmän kielelliseen kehitykseen ja oppimiseen liittyviä ongelmia kuin suomalaisilla verrokkilapsilla. Adoptiolapset eivät siis kouluiässä hallitse vielä kaikkia tarvittavia taitoja. Adoptioiällä todetaan olevan vaikutusta kielenkehitykseen: vanhempana adoptoiduilla lapsilla on enemmän kielellisiä vaikeuksia. (Jalonen 2011: 3, 28, 33.) Myös Hene (1987) on saanut samansuuntaisia tuloksia. Hän on tutkinut 48 ulkomailta Ruotsiin adoptoitua lasta, jotka olivat tutkimusajankohtana 2–19-vuotiaita. Nuorimmilla lapsilla kielelliset vaikeudet koskevat esimerkiksi sanojen taivuttamista, kun taas vanhemmilla lapsilla kielellisiä vaikeuksia on tuottamisessa ja ymmärtämisessä. Kokonaisuudessaan adoptiolapsilla kielenkehitys on viivästyntä kaikissa ikäluokissa. (Hene 1987: 33, 62, 69–70.) Adoptoitujen kielellisistä vaikeuksista

on saatu myös toisenlaisia tuloksia. Scott (2009) on tehnyt kirjallisuuskatsauksen 16 kansainvälisestä tutkimuksesta ja yhteenvetona voidaan sanoa, että suurin osa adoptoiduista lapsista saavuttaa kouluikänsä mennessä samat kielelliset taidot kuin verrokkilapset. Eri tutkimukset antavat kuitenkin ristiriitaisia tuloksia aiheesta. (Scott 2009: 65, 76.)

Kaiken kaikkiaan kansainvälisesti adoptoitujen lasten kielenvaihtoa ja kielenkehitystä on tutkittu melko paljon sekä ulkomailla että Suomessa. Aihepiiriä on tarkasteltu monella tieteenalalla, usein kuitenkin hyvin kvantitatiivisesti. Toisinaan tutkimuksissa on seurattu adoptiolasten kielenkehitystä kokonaisuudessaan, toisinaan ne ovat keskittyneet johonkin tiettyyn kielen osa-alueeseen. Kvalitatiivista tutkimusta esimerkiksi adoptoitujen omasta näkökulmasta ei ole juurikaan tehty kielitieteissä.

2.4 Kielellinen identiteetti

Kieli kuuluu erottamattomasti ihmisen identiteettiin, ja kieltä oppiessaan lapsesta tulee tietyn yhteisön jäsen. Toisaalta kielen avulla myös erottaudutaan muista ryhmistä. (Lehtonen 1996: 30, 47–48.) Käsitteelle kielellinen identiteetti on monia määritelmiä. Kielellinen identiteetti tarkoittaa esimerkiksi henkilön sellaista käsitystä itsestään, johon liittyy suhde kieleen, kulttuuriin ja etniseen perintöön (Straszer 2011: 25). Kieli voidaan hahmottaa kahdella tavalla suhteessa identiteettiin. Toisaalta kielellä on symbolinen merkitys, jolla ilmennetään suhdetta kulttuuriin ja ryhmään. Kieli voidaan nähdä myös välineenä, jolla luodaan diskursseja ja rakennetaan identiteettiä. (Lehtonen 1996 Iskanuksen 2006: 65 mukaan.) Iskanius (2006) määrittelee kielellisen identiteetin identifioitumiseksi kieleen ja kielen puhujaksi. Identifioitumiseen ovat yhteydessä kielenkäyttötilanteet, itsearvioitu ja toivottu kielitaito sekä asenteet ja arvostukset kieltä ja sen puhujia kohtaan. (Iskanius 2006: 16.)

Kielellisessä identiteetissä voidaan nähdä sekä henkilökohtainen että sosiaalinen puoli. Henkilökohtaiseen puoleen liittyvät kielenoppijan kieliminän käsitykset, kun taas sosiaaliseen puoleen ovat sidoksissa kielelliset asenteet ja kielen valinta eri tilanteissa. (Laine–Pihko 1991 Straszerin 2010: 197 mukaan.) Rampton (1995) jakaa kielellisen identiteetin kahteen osaan hieman eri tavalla. Kielellinen identiteetti koostuu Ramptonin mukaan asiantuntijuudesta ja uskollisuudesta. Asiantuntijuus pitää sisällään kielitaidon ja kyvyn käyttää kieltä, ja uskollisuus tarkoittaa identifioitumista kieleen ja sen välittämiin arvoihin. Kielellinen identiteetti voidaan ymmärtää yksilön kulttuurisena tulkintana suhteestaan kieleen. (Rampton 1995: 339–344.)

Straszerin (2010: 206) mukaan kielellinen identiteetti on luonteeltaan muuttuva. Tutkiessaan suomenunkarilaisten kielellisiä identiteettejä hän on huomannut, että suomen ja unka-

rin kielten roolit, osaaminen ja arvostus vaihtelevat elämän aikana suuresti. Toisaalta yksilöllä voi olla kielellisiä identiteettejä useampi, sillä kielenkäyttö vaihtelee puhujan, tilanteen ja vastaanottajan mukaan (Lehtonen 1996: 51). Kielellisen identiteetin rakentumiseen vaikuttavat monet yksilöön ja ryhmään liittyvät asiat, esimerkiksi yksilön asenteet ja motivaatio oppia kieltä sekä halu säilyttää oma kieli ja kulttuuri (Iskanius 2006: 81).

Iskanius (2006) on tutkinut venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kielellisiä identiteettejä. Hän on toteuttanut kyselytutkimuksen 256 opiskelijalle, minkä jälkeen hän on tehnyt yksilöhaastattelun 15 opiskelijalle. Kielellisen identiteetin yhteydessä hän on tarkastellut opiskelijoiden tarvetta oppia venäjää ja suomea, asenteita kieliä kohtaan, kielitaitoa itsearvioituna, kielellistä identifioitumista sekä tekijöitä kielellisen identiteetin taustalla. Taustatekijöistä koulunkäynnillä Suomessa, äidinkielellä ja kotikielellä on selvimmät yhteydet kielelliseen identiteettiin. Informantit on ryhmitelty viiteen erilaiseen kieli-identiteettityyppiin, jotka eroavat toisistaan selkeästi esimerkiksi identifioitumisen ja asenteiden perusteella. (Iskanius 2006: 94–95, 176, 178, 180.)

Straszerin mukaan (2010: 196) kielen ja identiteetin suhdetta on tarkasteltu monissa tutkimuksissa, erityisesti vähemmistöryhmien kohdalla. Kansainvälisesti adoptoitujen kielellistä identiteettiä ei ole kuitenkaan analysoitu, vaikka identiteettitutkimusta adoptoitujen kohdalla on tehty muuten. Suomessa adoptoitujen identiteettejä ovat tarkastelleet esimerkiksi Koskinen (2008) ja Ruohio (2009). Kieli tulee esille näissä tutkimuksissa osana identiteettiä. Koskinen (2008) on analysoinut kahdeksan kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen identiteettiä narratiivisesti. Kieli osoittautuu erittäin merkittäväksi kollektiivisen identiteetin rakentajaksi ja suomalaisen kulttuuriin kiinnittäväksi tekijäksi. Toisaalta osa erityisesti vanhempana adoptoiduista haastatelluista kokee läheisyyttä myös alkuperäkulttuuriinsa. Perhe- tai sukulaissuhteet synnyinmaahan vahvistavat halua oppia kyseisen maan kieltä ja kulttuuria. (Koskinen 2008: 6, 40, 46–47.) Ruohio (2009) on tutkinut, identifioivatko adoptoidut itsensä suomalaisiksi vai kahden kulttuurin edustajiksi. Ensisijaisesti he kokevat olevansa suomalaisia, mutta joukossa on muutamia, joille myös synnyinmaa on tärkeä identiteetin kannalta. Monet haastatelluista ovat kohdanneet erilaisuuden tuntemuksia ja rasismia erityisesti valtaväestöstä poikkeavan ulkonäkönsä takia. Kuitenkin suomalaisuudesta kertominen, aksentiton kielitaito ja kulttuurintuntemus auttavat adoptoituja saavuttamaan hyväksynnän ulkopuolisten silmissä. (Ruohio 2009: 13, 35–36.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimukseni on kvalitatiivinen, sillä tarkoitukseni on kuvata ja ymmärtää ilmiötä tutkittavien näkökulmasta. Tulosten tilastollinen yleistettävyyys ei ole tavoitteena. (Tuomi–Sarajärvi 2011: 85, 150.)

Tavoitin informanttini tuttavieni kautta eli ns. lumipallomenetelmällä. Saavutin informantteja yhteensä kolme, jonka koin olevan sopiva määrä tutkimukseeni. Informanttini ovat täysi-ikäisiä kansainvälisesti adoptoituja henkilöitä, joista naisia on kaksi ja miehiä yksi. Tutkimusraportissani säilytän informanttien anonymiteetin käyttämällä pseudonyymejä Aino, Laura ja Markus. Viitataan henkilöihin myös sanoilla informantti ja adoptoitu.

Aino on adoptoitu Etiopiasta noin 1-vuotiaana. Laura on adoptoitu Intiasta 2-vuotiaana ja Markus Etiopiasta 3-vuotiaana. Etiopiasta adoptoitujen ensikieli on todennäköisesti ollut amhara, mutta varmuutta informanttien ensikielistä ei ole. Haastatteluhetkellä informanttini olivat 18–23-vuotiaita.

Keräsin aineiston haastattelemalla informantteja, sillä tällä metodilla informantit pääsivät kertomaan kokemuksistaan syvällisesti (Eskola–Vastamäki 2010: 27–28). Haastattelut olivat puolistrukturoituja yksilöhaastatteluja eli teemahaastatteluja, joissa on tietyt käsiteltävät asiat (Dufva 2011: 132–133). Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat valmiiksi muotoiltuja ja ne ovat kaikille samoja, vaikka kysymysten esittämisjärjestys vaihtelee. Valmiita vastausvaihtoehtoja ei kuitenkaan ole. (Eskola–Vastamäki 2010: 28.) Informanteilla oli mahdollisuus kertoa vapaasti ja jättää vastaamatta kysymyksiin, jotka tuntuvat liian henkilökohtaisilta (Ruohio 2009: 14, 39).

Kaikki haastattelut tehtiin kasvokkain kahvilassa, jonka koin tarpeeksi julkiseksi ja toisaalta vapaamuotoiseksi paikaksi haastatella. Toisinaan huono puoli tässä paikkavalinnassa oli meluisuus, mutta muuten sopivan rento ilmapiiri ja täysi keskittyminen haastattelun tekemiseen mahdollistuivat hyvin. Haastattelut nauhoitettiin ja sen jälkeen litteroitiin karkeasti. Tämä karkeusaste oli riittävä, sillä tutkimuskohteena on haastattelujen sisältö, ei kielenkäyttö. Haastattelut kestivät noin 30–50 minuuttia, ja litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 40 sivua.

Aineiston analyysissä käytin menetelmänä sisällönanalyysia, jossa tarkoituksena on keskittyä aineiston sisällöllisiin asioihin, esimerkiksi mistä ja miten informantit puhuvat tai mitkä asiat toistuvat aineistossa (ks. Dufva 2011: 139). Sisällönanalyysi on siis analyysikeino, jolla etsitään tekstin merkityksiä ja jolla pyritään saamaan tiivis, yleisessä muodossa oleva kuva tutkitusta ilmiöstä. Omassa tutkimuksessani käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia,

jossa analyysi aloitetaan aineistolähtöisesti. Kuitenkin analyysin loppuvaiheessa teorian tieto ohjaa analyysia, ja esimerkiksi informanttien kokemuksia verrataan teoriapohjaan. (Tuomi–Sarajärvi 2011: 96–97, 103–104.)

Sisällönanalyysia tehtäessä ensin päätetään aineistosta etsittävät asiat tutkimuskysymyksiin nojaten. Tämän jälkeen koko aineisto käydään läpi ja kiinnostavat asiat erotetaan muusta merkinnöillä. Tutkimuksessani keskityin teemoittelemaan aineistosta nousevia havaintoja, mikä tarkoittaa aineiston jäsenystä teemojen mukaisesti. Tämän jälkeen havainnot pelkistetään ja kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi–Sarajärvi 2011: 92–93.)

Eettiset kysymykset on huomioitu tutkimusta tehdessä, varsinkin aineistoa kerätessä ja käsiteltäessä. Pyysin informanteiltani tutkimusluvat ennen haastatteluja ja samassa yhteydessä kerroin, että informanteilla on oikeus jättää tutkimus kesken. Säilytän aineiston huolellisesti ja tuhoan sen maisterintutkielman jälkeen. (ks. Dufva 2011: 142–143.)

4 TULOKSET

4.1 Suhde ensikieleen

Informanttini ovat tulleet Suomeen eri ikäisinä ja hyvin erilaisissa kielenkehityksen vaiheissa. Aino on osannut muutaman sanan luultavasti amharaa tullessaan noin vuoden ikäisenä ja 3-vuotiaana adoptoitu Markus on puhunut ensikieltään sujuvasti. Laura ilmoittaa suoraan ensikielekseen suomen, koska hän on vain jokeltanut saapuessaan Suomeen 2-vuotiaana. Hän ei koe osanneensa synnyinmaansa kieltä, sillä hän arvelee olleensa ennen adoptiota kehityksestä jäljessä ikätoverihinsa verrattuna. Informanteistani kukaan ei tiennyt varmasti ensikieltään nimeltä. Adoptoitujen tiedot alkuperäkulttuuristaan ovatkin usein hyvin pintapuolisia (Koskinen 2008: 53).

Informanttien tullessa Suomeen kaikkien kieli on vaihtunut nopeasti suomeksi. Sekä Aino että Laura kuitenkin kyseenalaistavat kielenvaihdon, koska he ovat tulleet Suomeen niin nuorina, eivätkä muista osanneensa ensikieltään:

Aino: Mut siin on joku, ku mun ymmärtääkseni se kielen vaihtaminen on paljon vaikeempaa sit jos on niinku yhtään oppinu sitä ensikieltään. Nii. Koska miulla ei oo koskaa tullu sitä, ni sit emmie tiä, voiko sanoa, et miulle on tullu kielenvaihto?

Kuitenkin Kaivosoja-Jukkolan (2007) mukaan jokainen adoptiolapsi vaihtaa kieltä, sillä nykyisin ajatellaan, että kielen omaksuminen alkaa jo raskausaikana. Lapsi oppii kuulemaan esimerkiksi painotuksia ja erottelemaan ensikielensä äänteet muista kielistä. Ensikielen tunnistaminen alkaa siis varhain, vaikka lapsi ei siitä muistaisikaan mitään. (Kaivosoja-Jukkola 2007: 150.)

Tällä hetkellä ensikieli tai ylipäätään yhteydet omaan alkuperäkulttuuriin eivät tuntuneet informanteista merkityksellisiltä. Kiinnostus on varovaista tai sitä ei ole ollenkaan, kun ensikielellä tai yhteyksillä alkuperäkulttuuriin ei koeta olevan väliä. Esimerkiksi ensikielen opiskelua ei ole mietitty. Kaikki informantit kokevat nykyisen elämäntilanteen tärkeäksi, eikä tarvetta menneisyyden selvittämiseen ilmennyt. Esimerkiksi Aino kuvailee suhdettaan ensikieleensä seuraavasti:

Aino: Emmie tiä, harrastuspohjaltahan se ois ihan miellyttävää varmaa, mut et-. Lisäks mul ei oo sille mikää ajatus lähtä täst nyt asuma Etiopiaa, ni emmie oo kokenu sitä mitenkää hyödylliseksi.

Ensikieleen ei koeta olevan mitään sidettä, sillä siitä ei joko muisteta mitään tai ajan ennen adoptiota koetaan olevan niin lyhyt verrattuna koko elämänkaareen. Lisäksi ensikielen

kehitys on katkennut Suomeen saavuttaessa, eikä sitä ole ollut mahdollisuutta ylläpitää. Informanteistani vain Aino on selvittänyt ensikielensä alkuperää, ja mahdollisuuksia opiskella ensikieltä olisi tarjolla, mutta mielenkiintoa ensikieltä kohtaan ei ainakaan tällä hetkellä löydy. Aino kertoo selvityksistään näin:

Aino: Varmaa joskus 15–16-vuotiaana oon viimeeks sitä asiaa jotenki selvittäny, mut miul ei oo mitää muistikuvaa et, et mitä siit kävi ilmi. – – Siis mie muistan, silloin mie niinku selvitin siit jotai niinku kielten alkuperästä. – – Se oli varmaa mun mielenkiinnon huippukohta tähänastisessa elämässäni.

Aino: Voi salee opiskella. Ja siis mie luulen, että, tai siis, öö jos, jos niinku siihen ois kiinnostusta, ni mie tiiän, et mie voisin muutamal puhelinsoitolla hankkii ittelleni kutsun johonki etiopialaisee illanvietto – –. Ei se varmaa vaikeeta olis löytää siis sellast, et sitä niinku sais työstettyy sitä kieltä, mut emmie tiiä. Ei ainakaa vielä oo tullu siihen intressii.

Vaikka kiinnostusta ensikieleen ei tällä hetkellä olekaan, Aino on kuitenkin tietoinen erilaisista mahdollisuuksista. Häntä voi siis jollain tasolla pitää kiinnostuneempana ensikielestään tai alkuperäkulttuuristaan kuin Lauraa tai Markusta. Kuitenkin ensikieli ja sen edustamat asiat saatetaan kokea kaukaisina asioina, eikä alkuperän pohdiskelulle ole välttämättä sijaa muutenkin kiireisessä elämässä (Koskinen 2008: 81). Mäki-Jaskarin (2008) tutkimuksessa useimmat 7–10-vuotiaista adoptoiduista ovat kiinnostuneita ensikielestään ja halukkaita oppimaan sitä, vaikka Suomeen saapuessaan lapset ovat suhtautuneet ensikieleensä jopa pelokkaasti. (Mäki-Jaskari 2008: 34–35.) Koskisen tutkimuksessa (2008: 86) yhteys alkuperäkulttuuriin motivoi adoptoitua opiskelemaan ensikieltään.

Ensikieli koetaan vieraaksi myös siksi, ettei se muistuta mitään jo osattuja kieliä tai siihen ei törmää Suomessa. Kokonaisuudessaan mielenkiintoa ensikieltä kohtaan ei siis juurikaan ole, eikä ensikielellä koeta olevan merkitystä identiteetille. Laura kokee liian kiinnostuksen alkuperää kohtaan jopa haittana: ”– – jos sä oot liikaa kiinnostunu sun menneisyydestä, ni se haittaa sit sun tulevaisuutta, se haittaa sit sun elämäs pärjäämistä.” Lauran mielestä elämässä ei pääse eteenpäin, jos elää liikaa menneisyydessä. Toisaalta Laura näkee liiallisen alkuperän miettimisen uhkana myös yhteisön hyväksynnälle ja kokee, että omana itsenään eläminen on paras keino saavuttaa hyväksyntä:

Laura: Okei, voisinhan mäki kävellä jossaa intialaises mekos – – ja olla ihan onnellinen vaa, et mä oon nyt intialainen, mun kuuluu olla tällee. – – haluat vaan ajatella sitä kulttuuri ja elät ihan hirveest siin kulttuuris. Tottakai, tottakai sä tuut, sua ei tulla heti hyväksymää – –. Ei, ei, ei Suomes, ei suomalaiset oo vaa semmosii, et ne hyväksyy kaikki asiat tai kaikenlaiset tänne. Loppupeleis melko rasistinen maa. – – Mut sitte ku sä niinku, annat vaa oman ittes olla, et, et, et sä elä siinä jossai missä sun pitäis elää, elät milt sust tuntuu – –.

Laura kokee, että maassa tulee elää maan tavalla. Toisaalta hän piti tämänhetkistä elämää tärkeänä, ja sekä ensikieli että alkuperäkulttuuri ovat jotakin menneisyyteen kuuluvaa.

4.2 Muistijäljet ja niiden vaikutus

Vaikka Suomeen tulon jälkeen ensikielen kehitys on katkennut nopeasti, informanteillani on muutamia muistoja ensikielestä tai alkuperäkulttuurista. Niitä ovat esimerkiksi ensikielellä puhuttu video synnyinmaasta, oma nimi, valokuvat tai laulu, jota oli lapsena laulanut vielä Suomessakin:

Aino: Siis pisin, mitä mie oon kuullu amharaa, mul oli sellanen VHS, silloin ku niitä vielä oli, öö joka oli dokumentti Etiopiasta ja se oli puhuttu amharaks. Ni mie muistan, et mie oon katonu sitä pienenä, mut mie en, ei siit oo niinku mitää tarttunu.

Markus: Jo-jon-joku laulunhaa mie olen sielt tuonu tänne Suomee. Sitähän mie hoilailin koko ajan ja. Mie nyt en muista just, miten se meni mut. Ei mul mitää semmost muistoo oo yhtää, et miten se meni.

Muistoja on siis muutamia, mutta tarkemmat tiedot, esimerkiksi sanat, ovat hävinneet muistista. Markus kertoo myös kuulleen äidiltään, että hän on lentokoneessa Suomeen puhunut vilkkaasti ensikielellään tuntemattoman naisen kanssa. Vanhemmillä on alussa ollut vaikeuksia ymmärtää ensikieltään puhuvaa Markusta. Kaikilta informanteilta ensikielen ymmärrys ja taito ovat kuitenkin hävinneet, ja esimerkiksi ensikielellä kirjoitettuja kuvatekstejä ei enää kukaan perheessä ymmärrä. Muistoista puhutaan hyvin neutraalisti.

Osalla informanteista on samasta maasta adoptoitu tuttu, johon tulee silloin tällöin pidettyä yhteyttä. Esimerkiksi Markus on saanut kouluikässä kuulla lapsuudenystävästään, jonka kanssa hän on ollut läheinen Etiopiassa ja joka on adoptoitu myöhemmin sattumalta samaan maahan, Suomeen:

Markus: Sit tuli kirje koti, sit siin oli sen kuva ja sehän oli Suomes otettu. Sit mie ihmettelin, et kuka tää on, mut sit mie muistin naaman ja jotenki tuli ulkomuistist, et tää vois olla se – –. Sillee et, nuoruuskaveri, – – meinas tulla itku silmää, ku aatteli, et tää on se kaveri, et se on Suomes.

Adoptoidun tutun tapaaminen on tuntunut Markuksesta hienolta. Vaikka lapsuudenystävä ei varsinaisesti mahdollistakaan yhteyttä synnyinmaahan tai ensikieleen, toinen adoptoitu jakaa ja ymmärtää kokemukset adoptiosta. Informanteille adoptiosta ja alkuperäkulttuurista ovat lapsuudessa muistuttaneet myös adoptiojärjestön järjestämät tapaamiset sekä selonteot, joita on täytynyt lähettää synnyinmaahan.

Muutamia muistoja lukuun ottamatta informanteilla ei ole ensikielestään muistijälkiä nykyisin. Aino tietää ensikielisen nimensä merkityksen, mutta muuten informantit eivät osaa tai ymmärrä ensikieliään enää. Ensikielen osaamattomuuteen suhtaudutaan eri tavoin: Markukselle osaamattomuus ei ole haitta eikä hyöty, kun taas Ainon mielestä kommunikaatio saattaisi sujua paremmin ensikielellä häntä lähestyvien ihmisten kanssa. Sen sijaan Laura nä-

kee ensikielen osaamattomuuden hyötynä, sillä sen ansiosta hän on oppinut suomen kielen niin hyvin.

Informantit eivät ole juurikaan törmänneet ensikieliinsä Suomessa. Lapsuutensa jälkeen informantit ovat kuulleet ensikieltään ainoastaan silloin, kun tuntemattomat ihmiset ovat tulleet juttelemaan. Tapaamiset eivät kuitenkaan ole kasvattaneet halua opiskella ensikieltä tai tutustua alkuperäkulttuuriin. Samaa etnistä ryhmää edustavat ihmiset ovat jättäneet positiivisen kuvan ensikielestä ja sen puhujista. Aino kuitenkin arvelee, että mahdollisen negatiivisen mielikuvan vaikutus olisi suurempi: jos ensikieltä puhuvat ihmiset olisivat tuntuneet ahdistavilta, se olisi saattanut vaikuttaa Ainon mielipiteeseen ensikielestään ja alkuperäkultuuristaan. Kokonaisuudessaan muistijälkien vaikutusta ei osata tarkemmin eritellä, mutta adoptiotausta koetaan positiiviseksi asiaksi.

4.3 Adoptoidun kielellinen identiteetti

4.3.1 Adoptoitu alkuperäkultuurinsa edustajana

Kaikki informantit pitävät adoptioikää merkittävänä tekijänä uuden kielen oppimisessa. Esimerkiksi Markus ilmaisee asian näin: ”– *se, mitä vanhemmaks mennää, sitä vaikeemmin tarrautuu toi kieli.*” Hän näkee adoptioiällä olevan merkitystä myös identiteetin kehitykselle. Hän uskoo, että jos hänet olisi adoptoitu vanhempana, ensikieli todennäköisesti vaikuttaisi hänen tapaansa elää. Samansuuntaisia tuloksia on saanut myös Koskinen (2008: 46), jonka tutkimuksessa adoptoidut kokevat suomen kielen olevan yksi tekijä, joka identifioi vahvasti suomalaiseen kulttuuriin. Jos siis ensikielestä ja alkuperäkultuurista olisi runsaasti muistijälkiä, suomalaiseen kulttuuriin identifioituminen ei välttämättä olisi niin helppoa. Ensikielellä ei kuitenkaan tunnu olevan suurta sijaa informanttien kielellisessä identiteetissä. Esimerkiksi Ainolla kiinnostusta on hieman, mutta ensikielen mahdollinen opiskelu ei tunnu järkevältä Suomessa sen hyödyttömyyden takia. Ajan ennen adoptiota koetaan olleen niin lyhyt, ettei sillä ole vaikutusta identiteettiin. Kaiken kaikkiaan informanttien mielestä kielellä on kuitenkin suuri merkitys ihmisen identiteetille: esimerkiksi Aino uskoo ihmisen koko identiteetin rakentuvan kielen varaan, koska se on tärkeä ilmaisuväline.

Informanttien kiinnostus yleisesti alkuperäkulttuuria kohtaan ei vaihtelee juurikaan: esimerkiksi Markukselle ja Lauralle synnyinmaa olisi matkakohde muiden joukossa. Ainokaan ei koe minkäänlaista sidettä alkuperäkulttuuriinsa. Menneisyyden selvittämiseen ei koeta tarvetta, koska asiat ovat nyt hyvin Suomessa, eikä informanttien identiteeteistä puutu mitään. Koskinen (2008: 53) on saanut erilaisia tuloksia: useimmat adoptoidut ovat kiinnostuneita synnyinmaastaan, eikä sitä nähdä vain maana muiden joukossa. Informanteistani Markus ja

Aino eivät kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta, etteikö kiinnostus tulevaisuudessa voisi muuttua. Laura mainitsee, ettei halua olla kiinnostunut alkuperästään, koska ei halua adoptiovanhempiansa kokevan riittämättömyyttä. Laura arvostaa ja rakastaa adoptiovanhempiaan, eikä halua loukata heitä. Alkuperällä ei koeta olevan mitään annettavaa:

Laura: – – mie en haluis niinku loukata mun nykyisii vanhempii, – – että ne aattelis, että ne ei oo niinku ollu mulle niinku hyvii, tai ne ei oo niinku muka riittäny mulle, mikä ei oo totta. – – mie en haluu niinku sillee mitenkää olla kiinnostunu siint, koska se ei oo niinku mikää, mikä ois tehny mun elämän niinku täl-läseks niinku se on nyt.

Vaikka informantit itse eivät ole kiinnostuneita selvittämään alkuperäänsä, paineita luodaan ulkopuolelta. Esimerkiksi vanhemmat tai muut läheiset ovat ehdottaneet adoptoidulle juurimatkaa synnyinmaahan tai Kadonneen jäljillä -ohjelmaan hakua. Ulkopuolisten aiheuttamat paineet tuntuvat hämmentäviltä, kun adoptoidut itse eivät koe tarvetta menneisyytensä selvittämiseen. Esimerkiksi Aino kuvaa ajatuksiaan näin:

Aino: – – mie oon aina vaa tosi hämmentyny siitä, et, et, et niinku, et minkä takii se ois jotenki tosi kiinnostavaa. – – niinku mult puuttuu se intressi, minkä kaikki luulee, et mul on niinku suurin joku, joku sel-lanen, tiedätkö, sellain kuulumisen tunteen löytäminen, ni mul ei oo mitää sellast.

Samanlaisia tuntemuksia on Koskisen (2008: 55) tutkimuksessa vain yhdellä haastatellulla: häntäkään ei kiinnosta alkuperäkulttuurinsa, mutta ympäristö ei anna hänen unohtaa juuriaan.

Toisaalta oma, suomalaisista poikkeava temperamentti ja adoptio kokonaisuudessaan koetaan positiivisinä asioina. Näin on myös Mäki-Jaskarin (2008: 35) tutkimuksessa. Markus tiivistää kiitollisuutensa adoptioon seuraavasti: ”*Et, et jotkuu aattelee, et, et ois kiva voittaa Loton, ni mä oon voittanu elämän – –.*” Informanttini tuntuvat olevan hyvin sinut adoptioidentiteettinsä kanssa. Myös Straszerin (2010: 206–209) tutkimuksessa suomenunkarilaiset ovat ylpeitä juuristaan, vaikka suomalaisuus ja unkarilaisuus herättävät toisinaan ristiriitaisia tunteita, erityisesti Unkarissa käydessä. Toiset tuntevat siellä itsensä enemmän unkarilaisiksi, toisilla suomalaisuuden tunne korostuu.

Jokainen informantti on saanut myös tottua siihen, että tuntemattomat, usein samaa etnistä ryhmää edustavat ihmiset kokevat yhteisöllisyyttä ja saattavat tulla juttelemaan kaupungilla. Toisinaan informantteja lähestytään englannilla, toisinaan mahdollisella ensikielellä. Ainoa on myös lähestytty somalin kielellä, sillä häntä luullaan silloin tällöin somaliksi. Vain näissä muutamissa sattumanvaraisissa tilanteissa informanttini ovat törmänneet mahdolliseen ensikieleensä, esimerkiksi amharaan. Kaikenlaiset kohtaamiset saman etnisen ryhmän edustajien kanssa koetaan hämmentäviksi, vaikkakin pääosin positiivisiksi. Tapaamiset saattavat

herättää myös ristiriitaisia tunteita oman identiteetin suhteen. Laura kuvaa ajatuksiaan seuraavasti:

Laura: Hetken on vaivautunu olo, ja se on taas sit suomalaisuutta, et hei, et voi ei, et mitä noi tuijottaa. Ja sit ku kattoo takas, ni sit ku vähä hymyilee takas, ni ne on heti sillee niinku, et hei, et sä oot niinku mä – –

Toisaalta tarvetta kommunikoida oman etnisen ryhmän edustajien kanssa ei ole, sillä poikkeavuutta valtaväestöstä ei haluta korostaa. Laura ei myöskään koe, että sama etninen tausta on riittävä syy tuntemattomaan ihmiseen tutustumiselle.

4.3.2 Adoptoitu suomalaisena

Suomi on kaikkien informanttien äidinkieli. Suomen kielen koetaan olevan olennainen osa itseilmaisua ja identiteettiä. Äidinkieli määritellään kieleksi, jolla ajatellaan ja jolla nähdään unia. Skutnabb-Kangas (1988: 35) nimittää tällaisia määritelmiä kansanomaisiksi. Informanttien äidinkieli on myös kieli, joka opitaan ensimmäisenä ja jolla on helpoin ilmaista itseään ja tunteitaan. Aino pohtii äidinkielen kriteerejä kuten Skutnabb-Kangas (1988: 35):

Aino: Onkse mahollista, et äidinkieli on joku muu, kun se kieli mitä on aina käyttäny? – – Mut et, oishan se nyt vähä hassuu sillee tietkö, et yhtäkkii joskus kolmekymppisenä kävis sanoo, et joo, mun äidinkieli onkii englanti tai, tai siis nii. Mut toisaalt josset sie osaa sitä niinku tavanomaista äidinkieltäs, jota sie oot niinku kuitenkin puhunu koko elämäs, ni on se vähä vaikee sitä myöskää identifioida äidinkieleks.

Informantit kokevat vahvasti olevansa suomalaisia ja ylpeitä siitä. Muistikuvia ajalta ennen adoptiota ei juurikaan ole, eivätkä adoptiovanhemmat ole pitäneet yllä informanttien alkuperäkulttuureja millään tavalla. Suomalaiseen kulttuuriin on pitänyt ja haluttu identifioitua. Esimerkiksi Lauraa ovat jollain tavalla ahdistaneet adoptiojärjestön tapaamiset, joissa on ollut mahdollista tavata muita adoptoituja. Toisaalta hän on näissä tapaamisissa kokenut yhteenkuuluvuutta muiden adoptoitujen kanssa:

Laura: – – et se oli varmaa sellanen ainut, missä mie muistan niinku, et mie oon kokenu niinku et tääl on niinku muitakii samanlaisii ku mä. Et ei niinku. Ja sit jollai taval, mie muistan, et mua on niinku ahistanu se, että, et miks mun pitää leikkii näitten toisten tummaihosten kaa, et miks mun pitää leikkii niittenkää. – – alko niiku ahistaa vaa et miks tätä tyrkytetää mulle, et ei mua kiinnosta tää.

Adoptiojärjestön tapaamiset ovat siis aiheuttaneet Laurassa ristiriitaisia tunteita. Päälimmäiseksi tunteeksi on tainnut kuitenkin jäädä ahdistus, kun adoptiotaustasta on muistutettu ja adoption on oletettu yhdistävän lapsia. Laura kokee olevansa täysin suomalainen:

Laura: – – et mut on kasvatettu niin suomalaisee kulttuuriin, ei mulle oo tyrkytetty lapsena mitää intialaista kulttuuriin, eikä mulle oo tyrkytetty lapsena mitää intialaisia ruokaa tai vaatteita tai niinku höpötetty vaa ja me ollaa vaa sun ottovanhempii, et älä kiinny meihin – –.

Lauran identifioituminen suomalaiseen kulttuuriin on niin vahvaa, että se tuntuu torjuvan intialaisen alkuperän täysin. Laura kokee, että hänen on annettu kasvaa suomalaiseksi muistuttamatta menneestä alkuperäkulttuurista. Koskisen (2008: 80) tutkimuksessa vahva suomalaiseen kulttuuriin identifioituminen toimii jollain tavalla perusteena vähäiselle kiinnostukselle alkuperäkulttuuria kohtaan, kun adoptoidut eivät tunne kuuluvansa synnyinmaahansa.

Kokonaisuudessaan informanttini ovat täysin suomenkielisiä ja identifioituvat suomalaisiksi. Aino ilmaisee asian seuraavalla tavalla: ”*Nii, mul on ihan ehjä olo. Tai siis, on ollu viimeiset parikyt vuotta.*” Ramptonin (1995: 343) mukaan tunnesuhteilla on kielellisen identiteetin muodostumisessa merkittävä rooli: identifioituminen voi luoda kieleen vahvemman siteen kuin kielelliset juuret.

4.3.3 Adoptoitu ulkopuolisten silmin

Rampton (1995: 343) pitää yksilön kielellisen identiteetin kulttuurista neuvottelua tärkeänä. Myös informanttini ovat joutuneet neuvottelemaan suomalaisuudestaan, kun ulkopuolisten oletukset ja asenteet eivät kohtaa todellisuutta. Kaikki informanttini ovat olleet Suomessa lähes koko ikänsä, mutta silti valtaväestöstä poikkeava ulkonäkö saa tuntemattomat ihmiset uteliaiksi adoptoitujen alkuperästä ja hämmästyneiksi hyvästä suomen kielen taidosta. Esimerkiksi Markus kuvaa tuntemattomien ihmisten ihmettelyä näin:

Markus: Juttelee, jotkuu juttelee kadulki vasta että, että osaatko sinä suomea, ni sit mie sanon, et joo, kyl mie osaan, ni sit se kattoo minuu pitkää, että mitä sie, osaatsie puhuu noin hyvin suomee. Sit se on, et joo no, mä oon asunu tääl melkee koko ikäni, et 3-vuotiaana tullu.

Tuntemattomat ihmiset pitävät adoptoituja helposti esimerkiksi maahanmuuttajina, mikä saattaa johtaa ristiriitoihin kielen valinnassa. Ikimuistoisia tilanteita on syntynyt esimerkiksi koulussa tai työpaikalla. Myös Koskisen (2008: 48–49) tutkimuksessa adoptoidut usein määritellään ulkomaalaisiksi, vaikka he ovat omaksuneet suomalaisen kulttuurin täysin.

Ulkopuolisten asenteet informantteja kohtaan vaihtelevat: toisinaan informantit ovat tulleet hyväksytyiksi suomalaisina, toisinaan taas vastaan tulee ikävämpiäkin kokemuksia. Esimerkiksi Aino on törmännyt ilmiöön, jossa on ulkopuolisten vallassa määritellä suomalaisuus tai erilaisille etnisille ryhmille sopivat asiat, kuten opiskelupaikka. Aino kertoo myös kommentteista, joita hän on saanut ”epätäydellisestä” suomen kielen taidostaan:

Aino: Mut, mut ihmiset niinku sanoo, et se, et se kuulu läpi se mun, niinku et, et se ei oo mun äidinkieli. – – Siis mie luulen, et ne vaan kuulee mun ihonvärin siitä läpi. Joka on siis. Se on vaa tosi hassuu, koska ei tietenkää mun puheessa oo mitää aksenttii.

Tuntemattomat ihmiset paljastavat omia ennakkoluulojaan erilaisilla kommenteillaan. Toisaalta Ainon mukaan adoptiotaustasta kertomalla saa jotain osittain anteeksi:

Aino: Et kun ensi, eka arvio on se, että, et on maahanmuuttaja ja sit ku se käy ilmi, et on adoptoitu, ni sit se ei oookkaa sillee et, se ei oo mun vika, et mä oon tullu Suomee, vaan et se on niinku ulkoistettu se syy, et et sit mie en ehkä oookkaa syyllinen siihen.

Informantit tuntuvat kuitenkin olevan jo niin tottuneita ulkopuolisten asenteisiin, että he suhtautuvat tilanteisiin välinpitämättömästi tai huumorilla. Toisaalta kuten Koskisenkin (2008: 50) tutkimuksessa, informanttien puheissa on havaittavissa myös ärsyntyä: adoptoidut eivät koe olevansa tilivelvollisia tuntemattomille ihmisille. Laura tuo esille oman asenteen merkityksen kulttuuriin identifioitumisen kannalta: hänen mielestään adoptoidun oma asenne vaikuttaa paljon siihen, miten ulkopuoliset ja tuntemattomat ihmiset hyväksyvät adoptoidun. Muiden hyväksymisen eteen pitää itse tehdä töitä.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa on analysoitu kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten suhdetta ensikieleensä. Informantit ovat tulleet eri ikäisinä ja hyvin erilaisissa kielenkehityksen vaiheissa Suomeen. He eivät muistaneet ensikielistään mitään, eivätkä tienneet varmasti ensikieliään nimeltä. Kiinnostusta ensikieleen ei ole, koska siitä ei muisteta mitään, ensikieli ei muistuta jo osattuja kieliä tai nykyhetki tuntuu tärkeämmältä. Vain yksi informantti oli selvittänyt ensikielensä alkuperää ja mahdollisuuksia tutustua alkuperäkulttuuriin. Kansainvälisesti adoptoiduilla on ensikielestään ja alkuperäkulttuuristaan vain muutamia muistijälkiä, eikä ensikieliin törmää Suomessa kuin satunnaisesti.

Myös adoptoitujen kielellistä identiteettiä tutkittiin. Yleisesti kielellä koettiin olevan suuri merkitys identiteetille. Kuitenkaan ensikieleen adoptoidut eivät identifioituneet, koska he ovat tulleet Suomeen niin nuorina. Menneisyyden ja juurien selvittämiseen ei ollut tarvetta tai halua, sillä informantit kokivat olevansa täysin ehjiä identiteeteiltään. Kuitenkin läheisten aiheuttamat paineet juurien selvittämisestä hämmensivät adoptoituja. Toisaalta myös satunnaiset kohtaamiset saman etnisen ryhmän edustajien kanssa herättivät ristiriitaisia tunteita. Adoptiotausta koettiin rikkautena, vaikka kaikki informantit identifioituivat vahvasti suomalaisiksi. Adoptoidut kokivat äidinkielen suomen tärkeäksi identiteetin ja itseilmaisun kannalta. Toisinaan ulkopuoliset kyseenalaistavat adoptoitujen suomalaisuuden pitämällä heitä esimerkiksi maahanmuuttajina.

Kansainvälisesti adoptoitujen kielellistä identiteettiä ja ensikielen suhdetta koskevaa tutkimusta tarvitaan. Tuloksista on hyötyä esimerkiksi adoptoiduille itselleen, jotka voivat saada tutkimuksen kautta vertaistukea. Toisaalta tulokset antavat tärkeää tietoa adoptiovanhemmille, jotka pohtivat, miten ja missä määrin pitää yllä lapsen suhdetta ensikieleen ja alkuperäkulttuuriin. Vaikka ensikielen säilyttäminen on usein hyvin vaikeaa, adoptoidulle on tärkeää, että ympäristö arvostaa hänen alkuperäkulttuuriaan (Kaivosoja-Jukkola 2007: 151).

Ensikielen muistijäljistä ja niiden vaikutuksista identiteettiin ei saatu juurikaan tietoa, mikä toisaalta itsessään on tutkimustulos: muistijälkien vaikutuksia on vaikea eritellä, jos muistijälkiä ei ole. Tutkijan aiemmat tiedot ja käsitykset aiheesta saattoivat vaikuttaa osaltaan haastattelujen kulkuun ja näin ollen aineiston laatuun. Toisaalta haastattelutaidot ovat vasta muotoutumassa, ja jotain aiheen kannalta olennaista saattoi jäädä kysymättäkin. Haastattelu metodina toimi kuitenkin erinomaisesti. Informantit olivat hyvin sitoutuneita tutkimukseen, eivätkä epäröineet kertoa aroistakaan asioista. Toisaalta informanteja oli vain kolme ja tulokset olivat

hyvin samansuuntaisia. Tutkimuksen ulkopuolelle onkin saattanut jäädä informantteja, joilla olisi toisenlaisia näkemyksiä asioista.

Vaikka adoptoitujen identiteettejä onkin tutkittu, kansainvälisesti adoptoitujen suhdetta ensikieleensä ei ole aiemmin analysoitu Suomessa. Jatkossa aihetta voisikin tarkastella lisää esimerkiksi keskittyen tarkemmin ensikielen muistijälkien vaikutuksiin tai laajentaen tutkimusta. Tutkimuskohteena voisi esimerkiksi olla se, miten ensikieli vaikuttaa adoptoitujen kielitaitoon ja haluun opiskella kieliä. Toisaalta adoptoitujen kielellisessä identiteetissä riittäisi myös tutkittavaa, esimerkiksi miten adoptoitujen oma kielellinen identiteetti vastaa ulkopuolisten käsityksiä adoptoidusta ja hänen kielestään. Laajempaa tutkimusta tarvittaisiin myös siitä, eikö ensikielellä todella ole sijaa kielellisessä identiteetissä. Myös adoptiovanhempien näkemyksiä koskien lapsen ensikieltä ja sen säilyttämistä olisi mielenkiintoista analysoida. Kokonaisuudessaan kansainvälisesti adoptoitujen kielestä tarvitaan lisää laadullista tutkimusta kielitieteellisestä näkökulmasta.

LÄHTEET

- De Geer, Boel 1992: *Internationally adopted children in communication. A developmental study*. Working papers 39. Lund: Lund University.
- Dufva, Hannele 2011: Ei kysyvä tieltä eksy: kuinka tutkia kielten oppimista ja opettamista haastattelun avulla. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas* s.131–145. Helsinki: Finn Lectura.
- Eskola, Jari – Vastamäki, Jaana 2010: Teemahaastattelu: opit ja opetukset. – Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1, Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 3. uudistettu ja täydennetty painos s. 26–44. Jyväskylä: WS Bookwell.
- Glennen, Sharon – Masters, M. Gay 2002: Typical and atypical language development in infants and toddlers adopted from Eastern Europe. – *American Journal of Speech-Language Pathology* 11 (4) s. 417–433.
- Hene, Birgitta 1987: *De utländska adoptivbarnen och deras språkutveckling. Projektpresentation*. Sprins-rapport 36. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Iskanius, Sanna 2006: *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Jyväskylä Studies in Humanities 51. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jalonen, Iina 2011: *Ulkomailta adoptoitujen lasten kielelliset taidot 5–15-vuotiaana*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston käyttätymistieteiden ja filosofian laitos.
- Kaivosoja-Jukkola, Leena 2007: Kansainvälisesti adoptoidut lapset ja kieli. – Sirkku Latomaa (toim.), *Oma kieli kullan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen* s. 149–153. Helsinki: Opetushallitus.
- Koskinen, Maarit 2008: *Kotona kahden maailman välillä: kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen identiteetti*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Laine, Eero – Pihko, Marja-Kaisa 1991: *Kieliminä ja sen mittaaminen*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A; 47. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Latomaa, Sirkku 2007: Kotikielestä äidinkieleen ja kaksikielisyyteen. – Sirkku Latomaa (toim.), *Oma kieli kullan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen* s. 36–40. Helsinki: Opetushallitus.
- Lehtonen, Mikko 1996: *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Lunkka, Jonna 2000: *Adoptiolasten kielen vaihto ja käsitteiden hallinta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston fonetiikan laitos.
- Mäki-Jaskari, Emilia 2008: *Kansainvälisesti adoptoitujen 7–10-vuotiaiden lasten kielenkehitys*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston logopedian laitos.
- Parviainen, Heikki 2003: *Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970–2000*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E; 15/2003. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos.
- Paso, Mervi 1993: *Amhara ja thai vaihtuvat suomeksi. Taivutussuffiksien ilmaantuminen kahden adoptiolapsen kieleen*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- Rampton, Ben 1995: *Crossing: language and ethnicity among adolescents*. Real language series. London: Longman.
- Ruohio, Heidi 2009: *Kansainvälisesti adoptoituna Suomessa: ulkomailta adoptoitujen nuorten kokemuksia suomalaisuudesta ja erilaisuudesta*. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos.
- Scott, Kathleen A. 2009: Language outcomes of school-aged internationally adopted children: a systematic review of the literature. – *Topics in language disorders* 29 (1) s. 65–81
- Skutnabb-Kangas, Tove 1988: *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Linguistica & philologica. Helsinki: Gaudeamus.
- Skutnabb-Kangas, Tove 2000: *Linguistic genocide in education – or worldwide diversity and human rights?* Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Straszter, Boglárka 2010: “Unkarilaisuus tekee minusta persoonallisen”. Pohdintoja toisen polven suomenunkari-laisten kieli-identiteetistä. – Tuomas Martikainen & Lotta Haikola (toim.), *Maahanmuutto ja sukupolvet* s. 193–216. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2011: *"Ungerska för rötternas skull": Språkval och identitet bland andragenerationens ungrare i Sverige och Finland*. Studia Uralica Upsaliensia 38. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan toimintakertomus 2009*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:24. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. – http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-12710.pdf 4.4.2013.
- Tilastokeskus 2012: *Kotimaisten adoptioiden määrä laski vähän vuonna 2011*. – http://tilastokeskus.fi/til/adopt/2011/adopt_2011_2012-05-31_tie_001_fi.html 6.4.2013.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2011: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 7. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.